

H A B E R L E R

ÜLKEMİZ İÇİN ÖNEMLİ BİR KAYIP: “Ord. Prof. Dr. SÜHEYL ÜNVER”

ESİN KAHYA*

Türk Kültürünün önemli ve birçok yönüyle yeri doldurulamayacak simalarından, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver’i 14 Şubat tarihinde kaybettik. Çok yönlü çalışmalarıyla Türk bilim ve kültürüne yaşamı boyunca, durup dinlenmeksizin hizmet etmiş, bu sanatkar, herkese yardımı zevk edinmiş, nazik insan artık aramızda yok.

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver 17 Şubat 1898 tarihinde İstanbul’da Haseki semtinde dünyaya gelmiştir. Babası hattat Mehmed Şevki Efendi, annesi Safiye Rukiye Hanımdı. Onun ilk temel eğitimini veren, daha sonraki kişiliğini şekillendirecek değerleri ona kazandıran, onu bezeyen kişiler, işte bu iki kişi, yani onun annesi ve babası olmuştur. Ancak henüz o, onbir yaşında iken babasını kaybetmiştir. Annesi Safiye Rukiye Hanım, birçok değerli kişilerin de yardımı ile, oğlunu yetiştirmiştir.

Süheyl Ünver orta tahsilini Menbâü’l-İrfân Rüşdiyesinde bitirmiştir. Liseyi ise Mercan İdâdisinde tamamlamıştır. O, 1915 yılında, Askerî Tıp Okuluna girmiş, ancak üç ay sonra, Sivil Tıp Okuluna geçmiştir. 1920 yılında Tıp Fakültesini bitiren Süheyl Ünver, bir yıl staj yaptıktan sonra, 1921 yılında, Gureba Hastanesinde Deri Hastalıkları Servisine asistan olarak girmiştir; orada iki yıl çalışıp, daha sonra Hasekî Hastahanesine geçerek, dahiliye ve bulaşıcı hastalıklar üzerinde ihtisas yapmağa başlamıştır ve 1927 yılında ihtisasını tamamlamıştır. İhtisası sırasında onun Darü’l-Hilâfetü’l-Aliyye Medreseleri tabibliği, Sanayi Mektebi Tabipliği ve de Hıfzıssıhha muallimliği de yaptığı görülmektedir.

1927 yılında, Tedavi Kliniği Profesörü Dr. Âkil Muhtar (Özden) kendisi bizzat masraflarını ödeyerek, onu Paris’e meslekî yönden

* Doç. Dr. Esin Kâhya, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı.

bilgi ve görgüsünü artırması için göndermiştir. Orada Pitié Hastahanesinde Prof. Dr. Marcel Labbé'nin yanında iki yıl çalışmıştır. Bu süre içinde *Diyabet* ve *Amonyüri* üzerinde iki travay hazırlayan Dr. Süheyl Ünver, bu çalışmalarıyla büyük takdir kazanarak, Paris Üniversitesi ecnebî asistanlığına tayin olunmuştur.

Dr. Süheyl Ünver, 1927 yılında Türkiye'ye dönmüş, aynı yıl yine hocası Prof. Dr. Âkil Muhtar (Özden) yardımı ile Viyana'ya Prof. Luger'in yanına tıp bilgisini arttırmağa gitmiştir. Bu defa O üç ay kalmış, ve yurda dönüşünde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinin açtığı Tedavi Kliniği ve Farmakodinami Kürsüsü yardımcı profesörlük sınavını kazanarak, Profesör Âkil Muhtar'ın muavini olarak tayin edilmiştir. 1933 yılındaki Üniversite Reformuna kadar da bu görevini sürdürmüştür.

1933 yılında yapılan bu yeni düzenleme sırasında, Dr. Süheyl Ünver'in İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsülerine hoca olarak tayin edildiğini görüyoruz. O, aynı zamanda, aynı fakültede Tıp Tarihi Enstitüsünü kurarak, bu Enstitüye direktör olmuştur. 1936 yılında, Üniversitedeki görevinin yanı sıra, Güzel Sanatlar Akademisi Türk Minyatür öğretmenliğine de başlamıştır. Dr. Süheyl Ünver, 1939 yılında Profesör, 1954 yılında Ordünyaryüslüğe seçilmiştir. Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, 1956 yılından itibaren, serbest hekimliği ve akademideki görevini bırakmış, Fakültedeki Enstitü ve Kürsülerine kendisini adamıştır.

1967 yılında, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi ikiye ayrılmıştır. Bir grup öğretim üyesi İstanbul Tıp Fakültesinde (Çapa) kalırken, bir kısmı da Cerrahpaşa Tıp Fakültesini kurup, oraya gitmişlerdir. Bu ikinci grup öğretim üyeleri arasında Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver de bulunmaktadır. Hoca, orada Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsü ve Enstitülerini kurmuştur. Ayrıca Tıp Tarihi Enstitüsüne ek olarak bir de Tıp Tarihi Müzesi kurmuştur. Onu 1973 yılında emekli olana kadar bu görevi başında görmekteyiz.

Süheyl Ünver doğuştan sanatkâr mizaçlı bir kişidir. Zaten, yukarıda da ifade edildiği gibi, babası hattat idi. Dolayısıyla gerek evindeki atmosfer, gerekse kişisel kaabiliyeti, onu, meslek olarak seçmiş bulunduğu hekimliğin yanı sıra, sanatla da uğraşmağa itmıştır. Daha henüz çok genç yaşlarda, yani 1916-1923 yılları arasında Medresetü'l-Hattatiyye'ye devam etmiştir. Burada O, ebru ve tezhib

öğrenmiştir. O'nun tezhib hocası Yeniköylü Nuri Bey'di, Ebru sanatım ise o, Necmeddin Okyay'dan öğrenmiştir. Sülüs ve nesih yazı konusunda ona yol gösteren eniştesi Hacı Hasan Rıza Efendi olmuştur.

Süheyl Ünver, 1919-20'li yıllarda bir taraftan tıp tahsilini tamamlamağa çalışırken, diğer taraftan Şemsü'l-Mekâtib ve Mekteb-i Güzin gibi iki özel okulda güzel yazı sanatı, resim ve el işi öğretmenliği de yapmıştır.

Biz, Süheyl Ünver'in meşhur Ressam Üsküdarlı Ali Rıza Bey'den ders aldığını biliyoruz. Hattatlar mektebindeki çalışmaları ve kişisel gayreti ile süsleme sanatı konusunda kendisini yetiştirmiş ve geliştirmiştir.

Süheyl Ünver'in sanatkar yönü, onun Türkiye'de kurucularından olduğu Tıp Tarihi dalında etkisini aksettirirken, onun bilim adamı yönü de sanatında aksetmiştir. O, bilimsel çalışmalarında olduğu gibi, sanat çalışmalarında da son derece plânlı programlı hareket etmiş, düzenli bir çalışma programı uygulamıştır. Bilimsel çalışmalarını; yayınlarıyla yeni kuşak ve kendi nesli arasında yayıp, tıp tarihini popüler bir hale getirirken, sanatında; özellikle eski Türk sanat dallarının da yaygınlaşabilmesi için çalışmış, teşvik etmiş, hattâ bu konuda öğretmenlik yapmıştır. Geleneksel süsleme sanatımız, Süheyl Ünver sayesinde yeni nesiller arasında yaygınlaşmış, benimsenmiştir diyebiliriz. Çünkü O, bu konuda yeni nesillerin yetişebilmesi için, zaten yoğun olan çalışmaları arasında vakit ayırmış, özel bir çaba harcamıştır.

1936 yılında Topkapı Sarayı Müzesinde üçyüz yıllık Nakkaşhaneyi ihya ederek, burada tezhip dersleri vermiştir ve birçok sanatkârın yetişmesinde önyak olmuştur; onları kendi bilgisiyle donatmış, yetiştirmiş ve yönlendirmiştir. O'nun öğrencilerinin zaman zaman başta Topkapı Sarayı olmak üzere, sergiler açtığını biliyoruz.

Ayrıca İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsünde haftanın belli günlerinde ders vermiştir (Cuma günleri). Daha sonra Cerrahpaşa'ya geçtiğinde, aynı şekilde bu derslerini Cerrahpaşa'da vermeğe devam etmiştir.

Süheyl Ünver, aynı zamanda, memleketimizin medar-ı iftiharını diyebileceğimiz, birçok tek nüsha eserin bulunduğu, eşi bulunmaz koleksiyonların korunduğu Süleymaniye Kütüphanesinde de ders vermiştir. Onun bu derslerine, oradaki uzman ve bazı memurlar

katılmıştır. Ayrıca bu derslere, Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde vermiş olduğu güzel sanatlarla ilgili derslere nasıl ki dışarıdan kişiler katılabiliyorsa, aynı şekilde, sanata ilgi duyan kişilerin katıldığı da olmuştur; onlar da bu derslerden yararlanmışlardır.

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, sadece İstanbul Üniversitesindeki iki Tıp Tarihi Enstitüsünün kurucusu olmayıp, aynı zamanda Almanya'da 1973 yılında, Münih şehrindeki Maxmillian Üniversitesinde bir Türk Köşesi de tertip etmiştir. Aynı üniversite onun bu çabalarına karşılık kendisine şeref üyeliği vermiştir.

1973 yılında emekli olan Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, üniversiteden resmen ayrılmış olmasına rağmen, çalışmalarını ve üniversitede verdiği tezhîp derslerini devam ettirmiştir.

1975 yılında TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu) kendisini hizmet ödülü ile ödüllendirmiştir. Böylece biraz da olsa, yıllarca memleketine yaptığı hizmetler değerlendirilmiş oluyordu. Ayrıca Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'e "1985 Kültür ve Turizm Bakanlığı Büyük Ödülü" 11 Ocak 1986, Cumartesi günü, Atatürk Kültür Merkezinde yapılan bir merasimle verilmiştir.

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, yurt içinde ve dışında birçok kongre ve toplantılara katılmış, birçok eğitim kurumu ve müessesede konferanslar vermiştir. Bunlardan bazılarını zikretmek istiyorum:

O, 1932 yılında Romanya'da İstanbul Darü'l-Fünûn'unun ve memleketimizin temsilcisi olarak 3 tebliğle Dokuzuncu Milletlerarası Tıp Tarihi Kongresine katılmıştır. 1935 yılında ise Balkan Hekimler Birliği Umumî Katipliği ile Bükreş ve Belgrad toplantılarına birer tebliğ ile iştirak etmiştir. Yine aynı yıl, Atina'da Patoloji Kongresine delege olarak katılmıştır ve aynı yıl, yani, 1935'te İspanya'da Onuncu Milletlerarası Tıp Tarihi Kongresine katılmıştır. Milletlerarası Tıp Tarihi Cemiyetinin daimî üyesi olarak, Dr. Süheyl Ünver, 1938'de Yugoslavya'daki Onbirinci Milletlerarası Tıp Tarihi Kongresine de katılmıştır.

1952 yılında Bağdat'ta İbn-i Sînâ'nın Hicrî Bininci yılı dolayısıyla yapılan kutlama merasimlerine memleketimizi temsilen Dr. Süheyl Ünver katılmıştır.

1954 yılında ise İran'da yapılan Bininci Yıl kutlamalarına İran Şahı'nın davetlisi olarak ve memleketimizi temsilen katılmıştır.

1959 yılında bir sene müddetle Amerika’da konferanslar vermek üzere gitmiş; orada Türk sanatını tanıtan sergiler açmıştır. Columbia Üniversitesinde misafir profesör olarak ders vermiştir. Bu arada onun Philadelphia’daki bir Tıp Tarihi Kongresine yurdumuzu temsilen katıldığını da müşahede ediyoruz.

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, çeşitli Millî ve Milletlerarası derneğin de üyesi idi; bunlar arasında aşağıdaki adları sayabiliriz:

- Türk Tıp Tarihi Kurumu Kuruculuğu ve Üyeliği
- Türkiye Tıp Encümeni
- Türk Dil Kurumu
- Türk Tarih Kurumu
- Milletlerarası Tıp Tarihi Cemiyeti
- Romanya Tıp Tarihi Cemiyeti
- Milletlerarası Canta Cuzane Tıp Folklor Komitesi Türkiye Temsilciliği
- Milletlerarası Tıp Tarihi Cemiyeti Daimî Konseyi Türkiye Temsilciliği
- Yugoslavya Milletlerarası Hippocrates Cemiyeti
- Lyon Tıp ve İlim Akademisi
- Amerika’da Milletlerarası Mark Twain Cemiyeti 3. Türk Üyeliği
- Yunanistan’da Milletlerarası Hippocrates Tesisi Türkiye Temsilciliği
- Almanya Tıbbî İlimler ve Teknik Cemiyeti Üyeliği
- Mediterranen Akademisi Üyeliği

Bunlara ilâve olarak, ülkemizde çeşitli tıbbî ve sanat cemiyetlerinin üyesi idi. Onun aldığı hatıra nişanları arasında Romanya Merite Sanitaire nişanı, Yunanistan’da krallığın nişanı sayılabilir. Bunların yanı sıra, o, pek çok hatıra plaketi ve madalya almıştır.

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Fransızca’yı çok iyi biliyordu. Bunun yanı sıra Arapça ve Farsçayı da okuyup anlayacak kadar bildiği bilinmektedir.

Biz onun çalışmalarını iki grupta ele almak istiyoruz:

1 — basılmış yazıları;

2 — basılmamış olup, ancak daha sonra çalışma yapacaklara ışık tutacak nitelikteki arşiv çalışmaları.

Ben burada ilkin, onun yazılarından (yayınlarından) söz etmek istiyorum. Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, birçok bilim adamımızın aksine çok yazan bir kişi idi, hatta denilebilir ki Türkiye’de gelmiş geçmiş birçok bilim adamımız ve mütefekkirimizin yayını sayısal olarak ele alırsa, onların içinde en çok yazan, en çok yayını olan kişi o olarak belirlenecektir. Onun yazıları, sadece, kendi mesleği ve yıllarca ders verdiği tıp, tıp tarihi ve sanat dallarını kapsamaz, bunların yanı sıra değişik konularda yazıları vardır. Onun yazılarının bu özelliğini bilen merhum Osman Ergin, zaman zaman Tıp Tarihi Enstitüsündeki asistan ve memurların da yardımı ile bunları toplayıp, tasnif edip, *Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası* başlığı altında yayınlamıştır. Bunlardan ilkin, 1941 yılında neşreden Osman Ergin daha sonra 1952 yılında ikincisini neşretmiştir. Bu iki bibliyografyadan sonra İstanbul Üniversitesi, Tıp Tarihi Enstitüsünde uzun yıllar çalışan, haften İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi anabilim dalında öğretim üyesi olan Doç. Dr. Gönül Özdemir (Gönül Güneşsever) ile süsleme sanatı yönünden gerçekten başarılı iki sanatkar diyebileceğimiz, Süheyl Hoca’nın yanında yetişmiş, iki sanat uzmanı, Tülay Ölez ve Belma Tanyeli, onun neşriyatını tanzim edip (1972 yılına kadar çıkmış olan kısmını toplayıp), 1972 yılında yayınlamışlardır. Merhum Osman Ergin’in kendisinin de ifade etmiş olduğu gibi, daha çok yararlanacak kişilerin rahatça bu bibliyografyayı kullanabilmeleri için, *Bibliyografyası*’nda eserlerin tasnifini konulara göre yaparak sunmuştur. Buna göre, 1941 yılındaki *Bibliyografya*, tıpla ilgili, 16, Türkçe 5 Fransızca; diyabetle ilgili 8 Türkçe, 2 Fransızca; hıfzıssıhha ile ilgili 17 Türkçe, 1 Fransızca; alkolizmle ilgili 11 Türkçe; Tıbbî deontoloji ile ilgili 2 Türkçe; umumî tıp tarihi ile ilgili 9 Türkçe, 6 Fransızca; Türk ve İslâm Tababeti ile ilgili 9 Türkçe, 6 Fransızca; Uygur tababeti ile ilgili 6 Türkçe, 6 Fransızca; Ebu Reyhan el-Beyrûnî ile ilgili 6 Türkçe, 3 Fransızca; Fârâbî ile ilgili 2 Türkçe, 2 Fransızca; İbn-i Sinâ ile ilgili 27 Türkçe, 11 Fransızca; Selçuk Tababeti ile ilgili 30 Türkçe, 9 Fransızca; onbeşinci asır Osmanlı tababeti ile ilgili 11 Türkçe, 7 Fransızca; onaltıncı asır Osmanlı tababeti ile ilgili 13 Türkçe, 1 Fransızca; onyedinci yüzyıl ve onsekizinci yüzyıllarda Osmanlı tababeti ile ilgili 13 Türkçe, 4 Fransızca; ondokuzuncu yüzyıl tıp tarihimizle ilgili 14 Türkçe, 2 Fransızca ve İngilizce; tıp tarihimizin değişik yönleriyle ilgili 40 Türkçe, 17 İngilizce ve Fransızca; Türk dili (tıb) ile ilgili 13 Türkçe ve 1 Fransızca; tıbbî folklorla

ilgili 22 Türkçe, 16 Fransızca; Tıp Tarihi Enstitüsü raporları 8 adet, (Türkçe), Türk tarihi ile ilgili 7 Türkçe, güzel sanatlarla ilgili 11 Türkçe, 2 Fransızca; Türk imar tarihi ile ilgili 38 Türkçe; ruhiyatla ilgili 9 Türkçe, 1 Fransızca; seyahat notları ile ilgili 5 Türkçe, müteferrik 22 Türkçe ve 2 Fransızca ve tıp tarihi ile ilgili 16 Türkçe makalesi vardır.

Bu makalelerin bazıları İngilizce ve Fransızcalarıyla birlikte bulunmaktadır. Böylece 28 farklı konuda onun neşriyat yaptığı verilen tasniften de anlaşılmaktadır.

Süheyl Ünver, sürekli olarak çalışmış, malzeme toplamış ve değişik yayın organlarında yazmıştır. Bu yazıların pek çoğu Türkçe ve Fransızca olarak bir kısmı İngilizce olarak da yayınlanmıştır. Bu yolla onun neşriyatı, yurt dışında da akis yaratmıştır. Biz yurt dışında çıkan neşriyatta, Türk tıp tarihi ile ilgili yazılarda, genellikle Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver’in neşriyatından da söz edildiğini görmekteyiz. Bunu, o eserlerin bibliyografyalarına bakmak suretiyle belirleyebiliyoruz. Örneğin, meşhur tıp tarihçilerinden Grmek, Sabuncuoğlu ile ilgili eserini hazırlarken, Süheyl Ünver’in bu konudaki yayınlarından yararlanmışır. Bu örnekleri arttırmak mümkündür. Süheyl Ünver’in yayınları tıp tarihinde çalışan Türk ya da yabancı araştırmacılara ışık tutmuştur.

Merhum Osman Ergin’in 1952 yılında yayınladığı *Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*’nda ise Fatih devri ve İstanbul’un 500. yılı, umumî folklor, Osmanlı Türk tarihi, Dr. Âkil Muhtar ve Selçuklu ve Osmanlı Türklerinde İlim tarihi konuları ilave edilmiştir. Bunlar arasında sadece Türkçe, Fransızca değil, İngilizce (gerçekte çoğunlukla) ve Almanca neşriyatına rastlanmaktadır. 1941 yılında Batı dillerinde (Almanca, İngilizce, Fransızca) yaptığı neşriyatı, daha sonraki yıllarla karşılaştıracak olursak, her yıl gittikçe bunların sayısında önemli ölçüde artış belirleriz. Bu da onun neşriyatının Batı’da tanınmasını sağlamıştır.

Onun üçüncü bibliyografyasında, yani Gönül Özdemir, Belma Tanyeri ve Tülay Ölez tarafından hazırlanan *Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*’nda (İstanbul 1972), aynı zamanda, yıllara göre de bir döküm yapılarak, onun Bibliyografyasının yayınladığı zamana kadar toplam ne kadar neşriyatı olduğu niceliksel olarak sunulmuştur.

Bu üç Bibliyografyasını birbiriyle karşılaştıracak olursak, birincisinde, yani merhum Osman Ergin’in hazırladığı ilk bibliyografya-

da (1920-1941) yılları arasındaki Süheyl Ünver'in yayını 454 adet iken, 1952 yılındaki ikinci Bibliyografyasında 427 adet yeni makale ilave olunmaktadır. Bu sayısal karşılaştırma, Süheyl Ünver'in yayınının gittikçe artmış olduğunu göstermektedir. Bu da onun yıllar ilerledikçe veriminin arttığını simgeler. 1972 yılında yayınlanan Bibliyografyasında ise 783 yeni makale zikredilmiştir. Böylece toplam makalelerinin sayısı (51 yıllık emek; 1920-1971) 1667'ye ulaşmıştır.

Bu neşriyat içinde, yukarıda verilen konu tasnifinden de anlaşılacağı üzere, tıp tarihinin hemen bütün konu ve devrelerini kapsamakla kalmamış, aynı zamanda, bilim tarihi, güzel sanatlar, tarih, kütüphanecilik, folklor gibi birbirinden çok farklı konuları da içine almıştır. Elbette 1972 yılında yayınlanan Bibliyografyasından sonra da, Süheyl Ünver yazmağa, yayınlamağa devam etmiştir. Çünkü o, üçüncü Bibliyografyasının başında Gönül Özdemir'in de ifade etmiş olduğu gibi, hayat felsefesini şöyle özetliyordu: "bu dünyada herşey boş, fakat çalışmak asla. Bir gün bunun maddî ve ruhî mükafatını mutlaka görürsünüz, emekleriniz boşa gitmez." Ayrıca o, emeklilik devresini (1973'de emekli olmuştu) 'altın çağı' diye adlandırmıştı ve çalışmalarına aralıksız devam etmişti. Dolayısıyla onun 1972-1986 yılları arasında birçok yayını daha vardır.

Bu devreyi kapsayan bir dördüncü bibliyografyanın da hazırlanıp, yayınlanması, herhalde, hocanın arkasından yapılabilecek en güzel hareketlerden biri olacaktır.

Bu dönemdeki yayınları arasında, *Vakıflar Dergisi*'nde (c. X, 1973) *Her Devirde Kâğıt*, aynı dergide, XIV. Asırda Anadolu'da Selçukluların Ananesine Bağlı Mezar Taşları Üzerine (c. 12, 1978); *Belleten*'de (c. 37, 1973) *Türk Hamamı, Yeniçeri Kışlaları* (c. 40, 1976) sayılabilir.

Süheyl Ünver'in Türk Tarih Kurumunda verilmekte olan Atatürk Yıllık Konferansları dizisinde, hemen her yıl, genellikle Mart ayı ya da Şubat sonlarında birer konferansla katıldığı görülür. Örneğin 1972'de *Türklerin İlim Tarihinde Muvakkithaneleri*, 1975'de *Tarihî Yapılarımızla İlgili Kaynaklar*, 1976'da *Tarihte Türk Büyüklerinin Resimlerinin Kaynakları*, 1978'de *Anadolu ve Rumeli Yolları Hakkında Şimdiye Kadar Alınan Yerel Tarih ve Coğrafya Kaynaklarımız*, 1980'de *Kısmen Yaşantımız: Resimleri ile Ressam Hoca Ali Rıza Ekolünden Bazı Örnekler* gibi.

Süheyl Ünver, başta Türk Tarih Kurumu olmak üzere, yurt içinde çeşitli yerlerde tertiplenmiş olan toplantılara katılmış, konferanslar vermiştir. Bunlar, genellikle tertipleyen kurum tarafından basılmıştır.

Süheyl Ünver’in yazıları arasında monografiler ağırlık taşır. Bilim adamlarımızın ve sanatkârlarımızın hemen pek çoğunu bu özlü monografiler sayesinde tanıyoruz. Örneğin Râzî, İbn-i Sînâ, Mehmed Şâkir, Şânizâde Mehmed Ataullah, Mustafa Behçet, Sabuncuoğlu Şerefeddin, Altuncuzade, Fârâbî, Fuzulî gibi. Bunlar onun bu şekilde kaleme alınmış makalelerinin sadece bir bölümünü teşkil etmektedir.

Bu bilim adamlarımızdan Mehmed Şakir Paşa hakkında 1941 yılında basılan “*Bizde Tecrübî Fizyoloji’nin Vazîi, Müderris Doktor Şakir Paşa (1849-1909)*” adlı makalesinde, O, bu hekimimizin hayatını, O’nun Claude Bernard’ın öğrencisi olarak, Paris’teki çalışmalarını anlatır. Burada o, kaynak olarak, daha ziyade, Mehmed Şakir Paşa’nın öğrencisi olmuş, Cemal Topuzlu’nun hatıralarından yararlanmıştır. Süheyl Ünver, Mehmed Şakir Paşa’nın bilimsel çalışmalarından söz etmiştir; ancak bunlar hakkında ayrıntılı bilgi vermemiştir.

Diğer birçok makalesinde de görüldüğü gibi, Süheyl Ünver, bu makalesinde de bilim adamamızın hayatını, birinci el diyebileceğimiz bir kaynağa dayanarak bize vermektedir.

Süheyl Ünver, çok iyi malzeme toplayan bir bilim adamımızdır. Onun ilgi konusu, genellikle Türk bilim ve kültürü olmuştur, yani kendi içimizden çıkan değerleri, sanat varlıklarımızı, kısaca kendi benliğimizi incelemiştir. Türk unsuru etrafında örülen hemen her şeyi toplamıştır. Bunu yalnız, Türkiye içinde değil, gittiği yabancı ülkelerde de yapmıştır. Örneğin *Viyana Kütüphanesi ve Müzelerinde Türk Eser ve Hatıraları Üzerine* adlı 1970 yılında Türk Tarih Kurumunda verdiği (Atatürk Konferansları Dizisinden) konferansında, O şöyle diyor: “Türk medeniyeti ve kültürünün hastasıyım, şifası için bu hususta gördüklerimi ve işittiklerimi toplamak ve tesbit etmek benim derdime daima çaresiz olmuştur. Onları böyle bir garip halde (yurt dışında gördüğü sanat eserlerinden söz etmektedir), ne de olsa gurbetteler, bırakırken, üzüntümü tahfif eden husus resimlerini almak, aldirmek ve onların etiketlerindeki bilgileri toplamak ve kütüphanelerdeki literatürleri karıştırmak benim için en büyük teselli kaynağı olmaktadır”.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Süheyl Ünver, çok iyi malzeme toplayan bir bilim adamımızdır. Onun kendi kültürümüzle ilgili olmak üzere, çok iyi malzeme topladığını gösteren güzel bir örnek olarak “*İstanbul Rasathanesi*” adlı eserinden de söz etmek gerekir. Bilim tarihi açısından, özel bir yeri olan bu eserde, o, rasathanenin kurucusu, Takiyyüddin’in hayatı, eserleri, aletleri, rasathanenin yeri hakkında bilgi vermektedir. Eserde, İstanbul’daki çeşitli kütüphanelerde bulunan ilgili eserlerden söz edilmesinin yanı sıra, merhum Fatin Gökmen’in (Kandilli eski rasathane müdürü) ve konuyla ilgili doçentlik çalışması yapmış bulunan Prof. Dr. Sevim Tekeli’nin konuyla ilgili neşriyatından da geniş ölçüde yararlanılmıştır. Süheyl Ünver’in diğer eserlerinde ve makalelerinde görülen ortak özellik, burada da göze çarpar; yazar konu ile ilgili resimleri dikkatle toplamış, bir araya getirmiş, bunları açıklamalarıyla birlikte bize sunmuştur. Bunlar arasında bir kuyruklu yıldız resmi de vardır. Alt yazısı resmin şöyle verilmiştir: “İstanbul semalarında bir ay görülen 1577 kuyruklu yıldızının bir başka resmi (İst. Üniversitesi K., Özdemiroğlu Osman Paşa adına Şecaatname: T. 6043, V. 12.)”

Süheyl Ünver’in neşriyatı dışında, onun arşivinden de söz etmek gerekir. Yıllarca araştırmacılara yol göstermiş ve göstermekte de devam edecek olan bu arşiv, 1967 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi’nin kurulmasından, dolayısıyla orada yeni bir Tıp Tarihi Enstitüsünün şekillenmesinden önce Beyazıt’ta İstanbul Tıp Tarihi Enstitüsünde bulunmaktaydı. İki fakülte birbirinden ayrılıp, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ve de Tıp Tarihi Enstitüsü kurulduktan sonra, bu arşivin bir kısmı orada kalmış, diğer kısmı Cerrahpaşa Tıp Fakültesine taşınmıştır. Bugün de Cerrahpaşa Tıp Fakültesi bünyesinde bulunan Cerrah Paşa Tıp Tarihi Enstitüsündeki bu koleksiyon; resimler, kitaplar ve de arşiv dosyalarından oluşmaktaydı. 1968 yılında Cerrahpaşadaki bu Enstitüyü gezdiğim zaman denize bakan bir salona yerleştirilmiş olan bu hazineye hayran kalmıştım. Bugün artık aynı yerde değil; Cerrah Paşa Tıp Fakültesi’nin bir başka binasında giriş kapısında bir yerde bulunmaktadır.

Süheyl Ünver’in arşivinin yalnız Tıp Tarihi ile ilgili kısmı Cerrah Paşa Tıp Fakültesinde bırakılmış, geri kalan konulardaki malzeme Türk Tarihi Kurumuna bağışlanmıştır. Bu kolleksiyon 1966 tarihinde, Cerrahpaşa Tıp Fakültesine taşınmadan önce, henüz Beyazıt’ta iken taranmış, Tıp Tarihi dışındaki kısım, daha sonra

1969 yılında Türk Tarih Kurumuna yollanmıştır. Bu kurumda hâlâ da mevcut bulunan bu koleksiyon içinde çeşitli konularla ilgili dosyalanmış malzeme ile muhtelif konudaki resimler ve de hocanın minyatürleri bulunmaktadır.

Süheyl Ünver’in bazı dosyaları ise (arşivinin bir kısmı) Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde Tıp Tarihi Enstitüsündeki koleksiyondan çeşitli tarihlerde yararlandım. Aynı şekilde, Çapa Tıp Tarihi Enstitüsündeki malzemeden de yararlandım. Özellikle tıp tarihi konusunda herhangi bir konuda çalışmaya başlarken, yol göstermesi açısından her iki koleksiyonun da ne kadar yararlı olduğunu bizzat onları kullanarak görmüş oldum. Bu koleksiyonlar içinde el notları, o dosyanın konusuna göre, o konuda bir başka yerde çıkmış yazılardan bazılarının fotokopileri, konu ile ilgili gazete kopyeleri, raporlar, konu ile ilgili herhangi bir yerde tesadüfen görülüp kaydedilmiş bir not ya da resim, özel ya da resmî mektuplar, vs. bulunmaktadır. Eğer bütün bu parça parça malzeme çok iyi düşünülmüş değerlendirilebilirse, gayet kıymetli bilgilerin bu yığınlar içinden çekilip çıkarılması mümkün olmaktadır.

Aynı şekilde Türk Tarih Kurumundaki arşiv dosyalarını da incelediğimizde, insana, ilk bakışta çok önemsiz gibi görünen bir yığın yazılı kayıt şeklinde görünebilir. Bunlar arasında aile resimleri, okul anıları (daktilo ile yazılmış), dilekçeler, genelgeler, gazete kopyeleri, Süheyl Ünver’in bizzat yapmış olduğu bir resim ya da bir minyatür, bir konser bileti ya da otobüs biletini bulmak mümkündür. Yukarıda Süheyl Ünver’in kendi sözleriyle de ifade edildiği gibi, o, “asla plânsız, gayesiz seyahat yapmamıştır. Gittiği yerlerde Türk Kültürü ile ilgili malzemeyi itina ile toplamıştır. Bu malzemeyi dikkatle dosyalamış, muhafaza etmiştir”.

Bu dosyalardan bir iki örnek vermek istiyorum : Bunlardan birisi, (284 nolu dosya), Selçuklu Abideleri ile ilgilidir; bu dosyada Erzurum’da, Kayseri’de bulunan Selçuklu Abidelerinin resimleri bulunmaktadır. Ayrıca Harput Ulucâmiî; Kervansaraylarla ilgili Halim Baki Kunter’in bir yazısının kopyesi, Selçuklu ve Osmanlı döneminde her biri bir sanat şaheseri olan kapıların üzerlerindeki motiflerin bazılarının resimleri bulunmaktadır. Bu motiflerden bir kısmının fotoğrafı alınmış bir kısmı da el ile çizilmiş, kopye edilmiştir.

Aynı şekilde, dosyalar arasında, kültürümüzle ilgili bir başka dosya, Saray Teşkilâtı ile ilgili 283 nolu dosyadır. Bu dosyada sarayda görevli kişilerin kıyafetlerini gösteren resimler, örneğin aşçıbaşı, silahdarağa, sırkatibi, solak, peyk gibi. Sarayın çeşitli tarihlerde, çeşitli yönlerden resimleri, sarayın genel görünüşü, divan-ı humâyun içtimaî, Topkapı Sarayı ve çevresinin plânu ve sarayda görevli kişilerle ilgili bilgiler veren evrak bulunur. Bunlar arasında III. Selim devrinde müneccim başı zayıçasına itimadı gösteren bir vesika örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca saray teşkilâtı adlı bir makalenin fotokopi bir nüshası da bulunmaktadır. Ayrıca, yine bu dosyada çeşitli vesilelerle kaleme alınmış hatt-ı hümayûnlar da verilmektedir.

Dosyalardan bir kısmı Fatih, Fatih Devri sanatı, Fatih Devri bilim adamları ile ilgilidir. Bunlardan 109 nolu dosyada 1953 yılında, İstanbul'un 500'üncü yılı kutlamalarıyla ilgili birçok vesika bulmak mümkündür. *Fatih'in Annesi, Dün ve Bugünkü Fatih Câmii, Fatih Sultan Mehmed ve Üniversitemiz* gibi, o yıl (1953) çeşitli gazetelerde İstanbul ve Fatih'le ilgili yayınlanmış yazılar bulunmaktadır. Bunlardan başka Fatih Sultan Mehmed'in elbisesinin, Fatih Câmii ve Darüşşifasının, Fatih'in İstanbul'u fethinin (temsili) resimleri bulunmaktadır. Ayrıca Fatih şehitlerinin türbesinin resmi, Fatih Darüşşifasının Plânu, Rumeli Hisarının resmi (Süheyl Ünver'in kendi çizgileriyle), Fatih'in imzasının bir kopyesi bu dosya içinde bulunmaktadır. Bu arada, Fatih Devri bilim adamlarının bazılarının Ressam Nakşî tarafından yapılmış resimlerinin birer kopyeleri vardır. Molla Gürani ve Molla Zeyrek'in resimleri gibi.

109/28 numaralı dosya ise, Fatih'in hekimleriyle ilgili ilginç bir dosyadır. Burada adı geçen hekimler arasında Hekim Lari, Hekim Arab, Altuncuzade, Mevlânâ, Chaucralle bulunmaktadır. Hekimlerin hayat hikayeleri (bilinen kısmı), eserleri, meslekî maharetleri konusunda bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiler kısa notlar halinde olup, eğer belli bir kaynaktan alınmış iseler o kaynağın genellikle zikredilmiş olduğu görülmektedir. Örneğin Altuncuzade için Sicilli Osmanî, s. 157 şeklindeki notta görüldüğü gibi.

Süheyl Ünver'in de bilim ve kültür tarihi içinde önemli yerleri olan hemen pek çok kişiye ait özel dosyalar vardır. Bunlar arasında Akşemseddin, Molla Fenarî, İbn Kemal, Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Nasreddin Hoca dosyalarını sayabiliriz. Bu dosyalar sayesinde biz, bu kişilerin hayatları, eserleri, düşünce tarihindeki yerleri ve

etkileri konusunda bilgi edinmemiz mümkün olmaktadır. Elbette hemen bütün düşünürler için bütün bu konularda bilgi mevcuttur demek istemiyorum. Bazı dosyalarda düşünürün sadece hayatı, bazılarında ise düşünürün ya da bilim adamının hayatı ve de eserleri olmak üzere daha ayrıntılı bilgi bulmak mümkün olmaktadır. Bazı dosyalarda ise sadece bazı kişilerin o bilim adamı ya da sanatkar hakkında verdiği, ya da yazdığı bir iki kısa nottan ibarettir. O halde denilebilir ki, Süheyl Ünver’in bu arşivi herhangi bir konuda araştırma yapacak kişi için hiç olmazsa, başlangıçta ışık tutucu, yönlendirici olabilmektedir. Ayrıca, belli bir ölçüde bilgi vermesi açısından da yararlı olacaktır.

Süheyl Ünver’in arşivinin en nadide kısmı, onun minyatürlerinden oluşan kısmı olsa gerek. Çünkü bu minyatürleri o bizzat yapmıştır; her biri sanat değeri olan birer eserdir. Ben bu yazıma ek olarak, bu minyatürlerden bir ikisinin resmini vermek istiyorum. (Bkz., Resim 1, 2, 3).

Süheyl Ünver, yukarıda da açıklandığı gibi, milletini ve vatanını çok seven, ve her vatanperver gibi ona ait kültüre sahip çıkıp, (bu Süheyl Ünver’in kendi fikridir), milletin kültür değerleriyle ilgili bilgiyi çok iyi toplayıp, onun yaşatılması için elinden gelen çabayı gösteren kişidir. Süheyl Ünver çok yazan bir kişidir. Ancak yine de topladığı malzemenin hepsini yazıya döküp değerlendirip yayınladığı söylenemez. Onun yıllar boyu topladığı bu malzeme arşivlerinde bulunmakta ve bir gün değerlendirilmeyi beklemektedir.

Biz gerek yazıları, gerek eğitim ve öğretim faaliyetleri ve de arşiv çalışmalarıyla Türk bilim ve kültürüne yapmış olduğu büyük hizmetlerinden dolayı, kendisini şükranla anarken, ona Yüce Tanrıdan rahmet diliyoruz.



Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, halen Türk Tarih Kurumunda bulunan Arşivi önünde.



Molla Şemseddin Fenari minyatürü, Resimli Şekaik-i Numaniye Türkçe Yazmasında. Nakşî eserlerinden, Topkapı Sarayı Hazine K., Dr. A. S. Ünver (Türk Tarih Kurumu, Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi 1003).



Molla Aliygül Arabî Türkçe Şekâik Tercümesi Topkapı Sarayı, Hazine K. nüshasından Ressam Nakşî, Dr. A. Süheyl Ünver (Türk Tarih Kurumu, Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi 1004).



Molla Hoca Zade, Türkçe Şekaik Tercümesi, Topkapı Sarayı Hazine K.,
Nakşî Tarafından, Dr. A. Süheyl Ünver (Türk Tarih Kurumu Dr. Süheyl
Ünver Arşivi 1005).